

Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Νίκου Νικονάνου. Οι Άγιοι Απόστολοι της Θεσσαλονίκης

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.651](https://doi.org/10.12681/makedonika.651)

Copyright © 2014, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1976). Νίκου Νικονάνου. Οι Άγιοι Απόστολοι της Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 16(1), 377-378. <https://doi.org/10.12681/makedonika.651>

πυρήνας τῆς ἀλήθειας πού ὑπάρχει σ' αὐτά καί νά γίνη ἔτσι δυνατή ἡ ἀντικειμενική σύνθεση. Καί πρέπει νά σημειωθῆ πὼς ὁ κ. Κωφός κατόρθωσε νά ἀποδευθεθῆ ἀπὸ τίς συναισθηματικὲς διαταραχὲς πού εἶναι φυσικὸ νά δημιουργοῦνται σ' ἕναν "Ἕλληνα μελετητή, δταν στὴν ἔρευνά του διαπιστῶνῃ πὼς τῆ μοίρα τῆς πατρίδας του τῆ διαμορφῶνουν ὄχι τὰ δίκαιά της καί ὁ ρόλος πού διαδραμάτισε στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ τὰ συγγὰ συμφέροντα τῶν Μεγάλων. Ἔτσι κατὰφερε νά ἐπιτύχῃ μιά νηφάλια καί ἀντικειμενική ἀξιολόγηση τῶν γεγονότων, προσόντα πού πρέπει νά χαρακτηρίζουν ἕνα καλὸ ἱστορικὸ μελετητή.

Θὰ προσθέσουμε, τέλος, πὼς καί γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ χώρου, πολλὰ νέα στοιχεῖα προσφέρει ἡ μελέτῃ τοῦ κ. Κωφοῦ. Εἶναι τὰ στοιχεῖα πού σχετίζονται μὲ τὴν προετοιμασία καί τὴν ἐκρηξῆ ἐπαναστατικῶν κινήματων στὴ Μακεδονία, τὴν ἐθνολογικὴ σύνθεση, τίς ἑλληνοβουλγαρικὲς διαφορὲς στὸ ἐκκλησιαστικὸ θέμα, πίσω ἀπὸ τὸ ὅποιο ὑπῆρχε τὸ θέμα τοῦ μέλλοντος τῆς Μακεδονίας, τίς προθέσεις τῶν Μ. Δυνάμεων κτλ., Εἶναι, πραγματικά, ἀξιοσημείωτο τὸ ὅτι σ' ἕνα βιβλίον πού ἀναφέρεται βασικά στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν Ἀνατολικὴ Κρίση τοῦ 1875-1878 γίνεται τόσο εὐρὺς λόγος γιὰ τὴ Μακεδονία.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Νίκου Νικονάνου. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι τῆς Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1972. Σελ. 69. Εἰκόνες κατόψεων ἐκτὸς κειμένου 2. Πίνακες ἀσπρόμαυροι 32, ἐγχρωμοὶ VIII. Ὁδηγοὶ Μνημείων Μακεδονίας, ἀριθ. 4. Ἐπόπτης ἐκδόσεως Στ. Πελεκανίδης (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθμὸς ἐκδόσεως 133).

Ὁ ὄρατος αὐτὸς καί, ἐν ὄψει τοῦ ἀφθόνου ὕλικου του, σύντομος μικρὸς Ὁδηγὸς βοηθεῖ νά χαρῆ κανεὶς τὸ ὄραϊότερον κομφοτέχνημα ναοῦ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν Θεσσαλονικίην, τὸν σταυροειδῆ πεντάτρουλλον ναόν, τὸν ἀνεξηγήτως ὀνομαζόμενον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀποτελοῦντα ὁμῶς πράγματι τὸ εἰς τὴν Θεοτόκον ἀφιερωμένον Καθολικὸν μονῆς, ἰδρυθείσης μεταξὺ 1312-1315 ὑπὸ τοῦ ἐκ Βεροῖας καταγομένου πατριάρχου Νίφωνος Α', τοῦ πατριαρχεύσαντος μεταξὺ 1312-1315 καί ὑπὸ κατηγορίαν ἐκθρονισθέντος καὶ ἀποσυρθέντος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Περιβλέπτου Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ τὰ Εἰσαγωγικά (σ. 11-15), ὅπου δι' ὀλίγων φωτίζεται φευγαλέως ἡ πνευματικὴ καί καλλιτεχνικὴ ἀνθισις τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων καί μεταδίδονται εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅσα εἶναι σήμερον γνωστά ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ μνημείου, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς μέχρι τῆς μετατροπῆς τοῦ Ναοῦ εἰς Τζαμί ὑπὸ τῶν κατακτητῶν τῆς πόλεως Τούρκων τὸ 1430, ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ (τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου του σ. 16-19, τοῦ ἐσωτερικοῦ του σ. 19-24, καί τοῦ ἐξωτερικοῦ του σ. 24-30), τῶν Ψηφιδωτῶν του (σ. 31-50) καί τῶν Τοιχογραφιῶν του (σ. 51-62). Ἐπονται Σχέδιον κατόψεως καί Σχέδιον καθέτου τομῆς τοῦ ναοῦ, σχέδια νεώτερα καί ἀπληλαγμένα παλαιῶν λαθῶν, Πίνακες ἀσπρόμαυροι καί Πίνακες ἐγχρωμοί.

Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σχεδίων κατόψεως καί τομῆς καί τῶν Πινάκων 1-7, τῶν ἀπεικονιζόντων τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ὁ ἀναγνώστης ἠμπορεῖ νά παρακολουθήσῃ τὰς παραστατικὰς περιγραφὰς τοῦ συγγραφέως καί νά ἀποκτήσῃ καθαρὰν εἰκόνα τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς καί ἐξωτερικῶς. Ἐκεῖνον, τὸ ὅποιον δὲν ἠμπορεῖ ἀνεῶς νά πράξῃ, εἶναι τὸ νά ἀνεύρῃ εὐκόλως τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν ψηφιδωτῶν καί τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ εἰς τὰς διασταυρωμένας καμάρας, στηριζόμενος μόνον εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῆς θέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Π.χ. λέγεται εἰς τὴν σ. 39: «Ἡ Μεταμόρφωση (πίν. 19, II). Βρίσκεται στὴ δυτικὴ καμάρω». Εἰς τὴν δυτικὴν καμάραν ὁμοῦ εὐρίσκεται καὶ ἡ Βαϊφόρος (σ. 40) καὶ εἰς τὸν αὐτὸν χώρον τοῦ ναοῦ «στὸ δυτικὸ τοῖχο τοῦ ναοῦ ἐπάνω ἀπὸ τὴ βασιλείου πύλη» εὐρίσκεται καὶ ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (σ. 44). Πῶς λοιπὸν νὰ ἐντοπισθῇ ὁ ἀναγνώστης ἀμέσως, χωρὶς νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπομένων σελίδων, τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς Μεταμορφώσεως; Δὲν θὰ ἦτο χρησιμώτερον καὶ πλέον ἀντάξιον ἐνὸς Ὁδηγοῦ, ἐὰν εἶχεν ἐπαναληφθῆ τὸ Διάγραμμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὴν μελέτην τοῦ Α. Ξυγγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 7, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον σημειοῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς σχέδιον κατόψεως τοῦ ναοῦ αἱ θέσεις τῶν ψηφιδωτῶν; Νομίζομεν ὅτι θὰ ἀπετέλει τοῦτο μεγάλην διευκόλυνσιν τοῦ ἀναγνώστου, ἐὰν μάλιστα προστεθοῖν εἰς τὸ Διάγραμμα τοῦτο καὶ αἱ θέσεις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ, τὰς ὁποίας δὲν ἐξετάζει ὁ Α. Ξυγγόπουλος εἰς τὴν ἐν λόγῳ μελέτην του, καὶ πιστεύομεν ὅτι θὰ ληφθοῦν ταῦτα ὑπ' ὄψιν εἰς μίαν νέαν ἐκδοσιν τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα λαμπροῦ Ὁδηγοῦ.

Τέλος, ἄς ἐπισημανθῇ καὶ μικρὸν τυπογραφικὸν λάθος, τὸ μόνον ἴσως εἰς τὴν πολὺ προσεκτικὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὁδηγοῦ. Εἰς τὴν σ. 39: Ἡ Βάπτιση (πίν. 17, 17), τὸ ὄρθον εἶναι (πίν. 17, 18).

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Χ. Ν. Μπακιρτζῆ, Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1972. Σελ. 86. Πίνακες ἀσπρόμαυροι 32, πίνακες ἐγχρωμοὶ VIII. Ὁδηγοὶ Μνημείων Μακεδονίας, ἀριθ. 4. Ἐπόπτης ἐκδόσεως Στ. Πελεκανίδης. (Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀριθ. ἐκδόσεως 134).

Ὁ διὰ τὸν μέσον ἀναγνώστην, καὶ οὐχὶ βεβαίως διὰ τὸν εἰδικὸν ἐπιστήμονα, προοριζόμενος Ὁδηγὸς αὐτὸς δίδει πλήρη, σαφῆ καὶ ἐν τῇ συντομίᾳ του ζωηρὰν περιγραφὴν ὄλων τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν καὶ ὅλης τῆς μαρμαρίνης, μωσαϊκῆς καὶ ζωγραφικῆς διακοσμώσεως τῆς περιφημοῦ βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν πινάκων ὄχι μόνον ὁ νοῦς τοῦ ἀναγνώστου βλέπει τὸ μνημεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ του αἰσθάνεται κάτι ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν κατασκευτικὴν ἀτμόσφαιράν του.

Μετὰ μίαν Εἰσαγωγὴν (σ. 9-20), εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφονται ἡ τοπογραφία τοῦ ναοῦ καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου, ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς βασιλικῆς, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῆς σημερινῆς ἀναστηλώσεώς της μετὰ τὴν καταστροφὴν της ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917, ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς (σ. 21-32), τῆς Μαρμαρίνης Διακοσμώσεώς του (σ. 33-43), τῶν Ψηφιδωτῶν του (σ. 44-59), τῶν Τοιχογραφιῶν του (σ. 60-64) καὶ ἔπειτα ἡ περιγραφή τῆς Κρύπτης (σ. 65-72) καὶ τοῦ Παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου (σ. 73-79).

Αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα, δὲν ἔχουν τὴν πρόθεσιν νὰ μειώσουν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τοῦ Ὁδηγοῦ, ἀλλὰ νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἀριωτέραν ἐμφάνισιν μιᾶς τυχόν νεωτέρας ἐκδόσεώς του. Εἶναι δὲ αἱ παρατηρήσεις αὗται τριῶν εἰδῶν: I. Διορθώσεις τυχόν ἀδυναμιῶν ὀρισμένων σημείων τοῦ κειμένου. II. Ἱστορικαὶ παρατηρήσεις. III. Συμπληρώσεις Βιβλιογραφίας.

I. Ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται νὰ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του, ἰδίως κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν Ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ, τὴν εἰδικὴν μονογραφίαν τοῦ καθηγητοῦ Ἀ. Ξυγγοπούλου, Τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1969, τὴν ἐκδοθεῖσαν, ὑπ' ἀριθ. ἐκδόσεως 108 ἐπιμελείᾳ Χ. I. Μακαρόνα, εἰς τὴν ὁμοίως μορφῆς σει-